

pertractatum est lib. i. tit. i. ut insinuavi. Circa confectionem ejus in azymo vel fermentato, sicut & circa Communionem sub utraque vel una specie, quamvis varia occurrant titulo 30. hujus libri §. 2. de Oblationibus; nihilominus, Deo favente, libro V. expectationi huic satisfacere conabor, addendo etiam scitu necessaria de Altaribus, quæ occasione tituli præcedentis quadragiesimi de Consecratione Ecclesiæ vel Altaris desiderari possent. Nec satis; Titulos hunc infrequentes, & commentationum historiarum fertilissimos, nimirum 42. de Baptismo & ejus effectu, 45. de reliquiis & veneratione Sanctorum, 46. de observatione jejuniorum, & 49. de immunitate Ecclesiarum, ad dictum librum transfero. Si quis causam sciscitetur, huic respondeo, quod naturalius equidem de his omnibus præsentî libro tractaretur, sed

quia dictæ materiæ occasione titulorum in libro V. occurrence exiguam, & insuper sicut præsens liber III. abundat historicis argumentis, ita liber IV. & V. steritior est; hæc me ratio impulit, ut gratia IV. tomî æquali cum reliquis mole edendi præsentî tertio finem imponam (1). Notet vero Lector, Quæstionem dogmaticam magni momenti: An nimirum Ecclesia constanter censuerit, à Christo in ultima Cæna fuisse institutum rigorosum ac vere propitiatorium Sacrificium pro vivis & defunctis? Notis in præsentem titulum datis maxima ex parte esse absolutam, tam quoad adductionem testium de hac Ecclesiæ mente, tam quoad præoccupationem cavillationum ab adversariis fieri solitarum, uti attente eum evolventi patebit.

(1) Editio harum Notarum Bohemæ, cui præfuit Auctor, quatuor voluminibus constat, quorum tertio hic finis imponitur.

FINIS LIBRI TERTII DECRETALIIUM.

LIBER

LIBER IV. DECRETALIIUM.

Quemadmodum Librum II. Decretalium de Judiciis ob materiæ historicæ inopiam sub unico Titulo in aliquot §§. secto commentati sumus, ita & præsentem Librum, esto ejusdem materiæ, imprimis vero Controversiarum nos inter & Protestantes fertiliorem, commodius nihilominus sub unico Titulo, quem in varios §§. dispescemus, commentabimur:

Agendo §. 1. De Matrimonio secundum se, ejus primæva institutione, ac successiva œconomia usque ad Christum.

§. 2. De Matrimonio per Christum re-

formato, atque œconomia Ecclesiæ, præcipue circa divortia.

§. 3. De Matrimonio per mortem Conjugis iterato, seu de secundis Nuptiis.

§. 4. De solemnitatibus Matrimonii, præcipue de Sponsalibus.

§. 5. De Matrimonii impedimentis in genere.

§. 6. De Matrimonii impedimentis in specie.

Ac denique Librum concludemus duplici Dissertatione: An nimirum Matrimonium in lege gratiæ sit verum Sacramentum? Et quis hujus Sacramenti sit Minister?

TITULUS I.

Et Unicus de Sponsalibus & Matrimonio.

§. I.

De Matrimonio secundum se, ejus primæva institutione, ac successiva œconomia usque ad Christum.

Societas Conjugalis, de qua tractatum institutum, Latinis vocatur Matrimonium, Nuptiæ, Conjugium, Connubium.

Matrimonium dici à Matris nomine non adepto jam, sed spe & omine mox adipiscendo tradunt Jurisconsulti apud Brissonium de Verbor. Sign. nec dissentit S. August. lib. 19. contra Faustum cap. 26. appellatum est, quod non ob aliud debeat femina nubere, quam ut Mater fiat.

Appellatur autem Matrimonium potius, quam Patrimonium, quoniam licet Pater sit sexu & dignitate præstantior, Matris tamen foetus est ante partum onerosus, doloresus in partu, post partum laboriosus. C. Ex literis de conversione Infidelium.

Nuptiæ ita appellatæ sunt à Flammeo, quo caput nubentis obolvebatur, quod Antiqui obnubere vocabant, ut inquit Festus, Varro, & alii. De quo velamine nuptiarum sit etiam mentio in Sacris Literis; nam Rebecca Gen. 24. c. 65. confecto Isaac viro suo, tollens cito pallium cooperuit se.

Connubium itidem derivatur à nubere, & definitur in Pandectis Flor. Connubium Uxoris jure ducendæ factus. Cumque nuptiæ dicantur à Mulieris velamine, Con-

Connubium exprimit quoque esse cum alio.

Idem fere significat *Conjugium*, quasi duorum, maris scilicet ac feminae ad idem jugum alligatio. Græcis Matrimonium vocatur *Gamos* à damo, inquit lib. 7. Arcudius, eo quod Conjuges domet; est enim damo idem, ac domo. Sed non est inusitatum Græcis etiam verbum *Gameo*, quod nubere, ac ducere uxorem significat.

2. Hæc Conjugalis societas pro vario hominum statu, in quo sunt, fuerunt, vel esse potuerunt, varie definiti solet.

Quidam Protestantium Juris naturæ Professores, sicut idem Jus pertractant præscindendo à revelatione divina, & consequenter statum hominum hypotheticum, qui nunquam existit, fingunt, ita & Matrimonium, præscindendo ab illis, quæ eidem à Deo in Paradiso, & à Christo in novo Testamento adjecta sunt, definiunt esse societatem, quæ generandæ sobolis causa initur; ut habet Thomafius lib. 3. *Instit. Jurisp. Div.* c. 2. §. 81. addens expresse, *abstrahendo à revelatione divina*. Ex qua definitione, quam neque monogamiam, neque individuum vitæ consuetudinem, neque Viri in Fœminam superioritatem, neque incumbentem utrique Parenti obligationem educandæ Proles vult comprehendere, plura, etque majori ex parte absurda insert Corollaria, quæ non tantum spectato Jure divino positivo, Gentium, Canonico, Civili, sed nec ipso Jure naturæ salvo sustineri queant, atque ut præcipua solum referam, ex eo, quod existimet Thomafius, *educationem Proles* Jure naturæ non pertinere ad utrumque Parentem, insert I. Fœminam æque ac marem peculiariter sibi Prolem querere posse, in quam solum jus plenum sibi obtineat. Cumque *Monogamia* juxta datam definitionem æque ad rationem Matrimonii mero naturæ Jure non spectet, insert II. dictam Fœminam equidem de-

bere ob finem à se intentum inire pactum cum aliquo Viro de præbendo invicem corpore: alit nequaquam teneri eidem dare fidem, quod nemini præterquam ipsi corporis sui usuram concedere velit. Præterea, cum persuasus sit, *individuum vitæ consuetudinem* non esse quoque de ratione Matrimonii, si idem Jus spectetur, insert III. Matrimonia mero Jure naturali esse solubilia, adeoque dictam mulierem adepta Prole posse Maritum, vel Maritos illos conductitios, itemque Virum unam vel plures Uxores temporarias dimittere, dummodo non sint conducti vel conductæ in longius tempus, vel in perpetuum. Ex eodem capite insert IV. mero Jure naturæ communionem Uxorum (quæ à Polygamia in hoc distinguitur, quod sit promiscuus usus Fœminarum absque fœdere conjugali) mero Jure naturæ esse permissam, laudatque Stoicorum effatum: *Uxores apud sapientes communes esse debere, ut quilibet illi congregiatur, quæ sibi prior occurrit*. V. Denique vi Matrimonii in statu naturali Conjuges non teneri ad individuum perpetuamque vitæ consuetudinem, nisi de hoc paciscantur.

3. Falsa sunt hæc Thomafii axiomata, & consequenter etiam falsa definitio Matrimonii pro statu naturæ puræ, unde illa deduxit.

Ad adstruendam hanc propositionem, quamvis domesticis auctoritatibus abundemus, nihilominus quædam ex Clariss. Wolffio Protestantibus minus suspecto adferemus, & quidem ex p. 2. *Juris naturæ* c. 2. *de Societate Conjugali*. Et imprimis Thomafius non videtur perspectum habuisse illud ex præcipuis Juris naturæ principiis, quod nimirum *lex naturæ non det Jus nisi ad ea, sine quibus obligationi naturali satisfacere non possumus*; quod inde in apicium ponitur, quod eadem naturæ lex non permittit cibum & potum ultra sumere, quam sit necesse ad vitam conservandam, neque actum

actum conjugalem solius voluptatis percipiendæ, aut tentationum sedandarum gratia (quidquid interim sit de dispensatione Legis divinæ positivæ circa ultimum membrum), ex quo principio ruit tam Polygynia, quam Polyandria, seu uxorum & virorum pluralitas, itemque communicio uxorum à Thomafio Corollario 2. & 4. illata, & spectato Jure naturæ justificata. Constat enim monogamiam sufficere ad hoc, ut homines obligationi propagandi generis humani satisfaciant. Secundo, idem Thomafius non advertit, præter generationem proles, ejus quoque *educationem*, & quidem utrumque Parentem obligantem, ad rationem Matrimonii ipso naturæ Jure pertinere, quod patet ex ejus definitione allata, in qua hæc obligationem omittit; cum tamen nulla in Jure naturæ sanctior existet obligatio, quam ista, quæ peremptorie ad omnes argutiunculas, & paritates de pecorum fœtibus, qui plerique à Matribus educantur, vel ex hoc solo adstrui potest, quod Conjuges humani ratione præditi cognoscant fœtum suum utriusque opus esse, adeoque ejus curam ac educationem in bonum societatis humanæ ad utrumque pertinere, nimirum juxta utriusque vires ac constitutionem: si enim ex hoc, quod plerique fœtus animalium à solis Matribus educantur, argumentari liceret ad negandam mutuum hæc obligationem in hominibus, etiam ex eo, quod animantia causantia v.g. damna, non sentiant stimulum ad eorundem reparationem, inferre liceret, ex sociis damnificantibus non teneri ambos ad satisfactionem. Cum igitur bruta animantia videamus naturali quodam instinctu ad educationem proles ferri, illa vero, ad quæ animalia sua natura feruntur, sint prima naturæ; ex paritate ab illis potius inferre debemus, educationem proles suæ primis naturæ convenire, ut habet Wolffius §. 261. & consequenter legem naturæ obligare

Tom. II.

utrumque Parentem ad sobolem suam educandam, ut habet idem §. 263. Et ex hoc principio vellicatur Corollarium primum Thomafii, nimirum Fœminam æque ac Marem peculiariter sibi querere posse Prolem, quia nec Mas nec Fœmina efficere potest, ut dicta Proles non sit etiam sui in toro consortis, ad quem proinde jus in Prolem, & inde nascens educandæ illius obligatio pertinet. Ruit etiam Corollarium IV. Marem vel Fœminam adepta Prole posse consortes à toro & Matrimonii vinculo dimittere, cum ex hac dimissione obex non parvus poneretur dictæ Proles educationi. Videmus enim in eo animantium genere, in quo tam Mas, quam Fœmella educationi Proles præesse tenetur, Marem Fœmellam non ante dimittere, quam ubi ea cum statum fuerit perducta, ut aliena ope amplius non indigeat: unde Sanctus Thomas in Suppl. q. 67. A. 1. in (-) inquit: Dicendum, quod Matrimonium ex intentione naturæ ordinatur ad educationem Proles, non solum ad aliud quod tempus, sed per totam vitam proles: unde de Lege naturæ est, quod Parentes Filii thesaurizent, & Filii Parentum hæredes sint; & ideo, cum Proles sit commune bonum Viri & Uxoris, oportet eorum societatem perpetuo manere indivisam secundum Legem naturæ dictam, & sic inseparabilitas Matrimonii est de lege naturæ. Tertio, videtur idem Thomafius ignorasse, ipso Matrimonii contractu absque ullo alio pacto arctissime ita uniri, ut instar *unius Personæ* spectari debeant, nec ita cum alia Persona uniri possint: ex qua unione oritur communicatio officiorum, ususque rerum, in quo consistit *consuetudo vitæ*, ad quam consequenter Conjuges naturaliter obligantur contra Corollarium quintum Thomafii; cumque ex officiis Parentum erga liberos, & horum erga Parentes demonstretur, quantum à ratione alienum sit Matrimonia temporaria contrahere; inde

Kk etiam

etiam recte infertur, consuetudinem vitæ inter Coniuges debere esse perpetuam, ni aliud quid obviet, quod eam iuste impediat. Matrimonium igitur pro statu naturæ definit Wolffius l. cit. quod sit pactum, quod Mas & Fœmina ineunt de Sobole procreanda & educanda, quam posteriore obligationem cum in sua definitione omiserit Thomafius, non mirum, quod in absurditates à nobis relatas incidit.

4. Sed quamvis Wolffii definitio longe anteferenda sit definitioni à Thomafio allata, illa tamen non est rigorosa.

Nam primo non exprimit solum formale constitutum Matrimonii, sed potius causam efficientem huius constituti; infra enim N. 36. ostendam, Matrimonium formaliter consistere in vinculo illo, quod inter Coniuges ex pacto maritali resultat. Secundo, quia pactum de Sobole procreanda non videtur esse causa efficiens essentia Matrimonii, sed pactum de Jure radicali reciproco ad Coniugum corpora in ordine ad Prolem procreandam & educandam: quod jus nihilominus per pactum de servanda continentia quantum ad effectum inter Coniuges impediri potest, manente quoad substantiam Matrimonio, ut infra L. cit. etiam probabitur exemplo Matrimonii inter S. Iosephum, & B. Virginem. Sed quidquid sit circa rigorosam Matrimonii definitionem, ipse generis humani Plastes agnovit non solum procreationem, sed etiam Proles educationem jure naturæ inter ejus officia esse connumeranda, dum Genesis 2. v. 23. dixit: *Quamvobrem relinquet homo Patrem suum & Matrem, & adhaerebit uxori suæ, nimirum ad proles procreandas, educandas, officiaque ac rerum usum communicandum: quæ omnia non oriuntur ex præcepto aliquo positivo divino, ut falso sibi persuasit Thomafius, sed ex ipsa Matrimonii animalium rationalium natura, per divinam Legem nobis inculcata. Quod ergo Thomafius §. 41.*

aliis prædicavit, sibi dicere hic aliisque in locis debuisset, nimirum: *Vides ergo, quantum ratio nostra lumine Scripturæ destituta cacuet?*

5. Leges igitur Civiles & Canonicae videntur optime expressisse ea, quæ de rigore ad essentiam Matrimonii, prout est officium naturæ, pertinent; dum illud definiunt, quod sit conjunctio Maris & Fœminæ, perpetua vitæ consuetudinem retinens §. 1. Infit. de Par. Por.

Conjunctio tenet locum generis, per quam, si Matrimonium in fieri, seu in esse contractus Matrimonialis spectetur, intelligitur ipse consensus internus, & pactio externa inter Coniuges circa jus radicale ad usum corporum, procreandæ Proles gratia; si vero Matrimonium in facto esse consideretur, tunc Conjunctio illa exprimit vinculum & nexum illum mutuum, qui ex dicto consensu interno & pactioe externa inter virum & mulierem resultat. In quo essentiam Matrimonii positam esse, infra evincemus. Per Conjunctioem autem Maris & Fœminæ, utrumque jus non intelligit qualemcumque, v. g. Paternam, vel fraternam, &c. hoc est, Patris ut Patris cum Filia, vel Fratris ut Fratris cum Sorore, sed *Maritalem*; unde Canonistæ hanc particulam differentialem definitioni solent inserere, sicut & post tō *Viri & Fœminæ*, particulas illas *inter legitimas Personas*, hoc est, legitimitate naturali; nam si velimus accipere legitimitatem civilem vel canonicam, iisdem particulis definitionem Matrimonium in ratione contractus Jure civili vel canonico iuiti. Per individua, vel perpetua vitæ societatem Jura quoque intelligunt *Maritalem*, per precedentia verba jam determinatam, solo consensu partium, ut in aliis contractibus solemne est, non solubile. Matrimonium enim, spectato nudo naturæ jure, & præcisâ revelatione, indissolubile est.

6. Matrimonium ergo in ratione contractus

tractus Jure civili & canonico inibi recte definitur: *Conjunctio Maritalis Viri & Fœminæ inter legitimas Personas, individuum vitæ consuetudinem retinens.* In ratione vero Sacramenti: *Matrimonium est Sacramentum novæ Legis, in quo Vir & Mulier per Conjunctioem maritalem individua vitæ consuetudinem legitime ineunt.*

Verba prioris definitionis, inter legitimas Personas, intelligenda sunt de legitimitate non à jure naturæ, sed à civili vel canonico requisita; multa enim Matrimonia legitima sunt jure naturæ, quæ non sunt legitima Jure Civili, vel Canonico, ut patet in Clandestinis post Conc. Trident.

7. Coniugalem societatem non solum naturæ instinctus suadet, sed ipse etiam Deus Lege divina positiva instituit, ac humano generi præcepit.

Prior pars patet tum ex naturali hominum propensione in Matrimonium, tum ex eo, quod natura ex se tendat ad sui conservationem, perfectionem, & propagationem, quæ mediis Matrimoniis acquiruntur.

Secunda vero ex Gen. cap. 2. ubi Deus, ut primi homines se mutua benevolentia, & Coniugio indissolubili complecterentur, mulierem ex una de costis Viri formavit, atque per Adamum legem de ineundo Matrimonio toti posteritati promulgavit, dum ille dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea; hæc vocabitur Virago, quoniam de Viro sumpta est. Quamvobrem relinquet homo Patrem suum & Matrem, & adhaerebit Uxori suæ.* Non tamen quispiam existimet, dum Deus humano generi Matrimonium præcepit, ad illud singulos obligari; contrariam enim Dei mentem explicavit nobis ipse Christus, dum castitate perfectam consuluit, nec conseratio, & propagatio generis humani tam amplam divini præcepti interpretationem exigit, ut ipsa docet experientia. Et hinc

ipfi Juris naturæ Professores apud Protestantibus illorum cælibatum minime reprehendendum putant, qui probabiliter prævident, se in cælibe vita, ad quam per continentiam exigendam habiles se deprehendunt, plus humano generi, aut Civitati suæ utilitatis posse præstare, quam Uxoratos, qui adeo nequequam putandi sunt per naturam obligari, ut præclaris suis conatibus per muliebris illecebras remoram injiciant, ut habet Thomafius L. c. §. 57. Et ipse Thomafii Discipulus Fleischerus in sua introductione ad Jus Canonicum Protestantium c. 7. de Spons. §. 1. fatetur: *Optimo Jure Princeps mandare potest, ne certa persona Matrimonium ineant; neque Romana Ecclesia in hoc erravit, quod Ministris Ecclesie Matrimonia interdixerit, modo in illorum arbitrio reliquisset deserendi Statum Ecclesiasticum, dum aliqui in illis non reperitur circumstantiis, ut extra Matrimonium secundum regulas justis, decoris, ac honesti vivere possit. Quod ultimum membrum quanti ponderis sit, libravimus Libro 3. Tit. 3. per totum. Hic nobis sufficiat perdoctos & magnæ apud Protestantes famæ Viros, Ecclesie Romanæ æconomiam circa Cælibatum Clericorum ex ipso naturæ lumine justificare in eo, in quo ab aliis contra lumen naturæ, adeoque irrationabiliter blasphematur. Interim Ecclesia Romano-Catholica non est tam levis, qualem esse consulit omissus Fleischerus, ut carnis gratia (cujus stimulis reprimendis, sicut Paulo ad munus Apostolicam vocato, ita cuilibet ejus Successori in divino Ministerio occupato sufficit gratia Christi) ita cum suo Ministerio ludat, ut illi obijci possit id, quod Tertullianus Sæculo III. Lib. de præscriptionibus c. 41. hæreticis impropavit dicens: *Itaque alius hodie Episcopus, alius cras; hodie Diaconus, qui cras Lector; hodie Presbyter, qui cras Laicus;* habet enim de suis Ministris Tertullianæam ideam, nec Minus*

existimant cum hæreticis secundi Sæculi, sed cum Fidelibus ejusdem Sæculi Ministros Christi characterizatos. Quamvis etiam, caractere non supposito, Fleischeri ratio nihil evincat; sicut enim, quia Reipublicæ interest picarum saltus non facile admittit in Exercitu, & hinc Principes universæ Europæ ab eodem non culpabuntur, si militia Militum nec finant nubere, nec gratia nuptiarum ab Exercitu dimittant; sic etiam quia Ecclesiæ interest eisdem saltus in Clero prorsus prohibere, nullus cælibatum Ministris ab ea impositum cavillabit, cui se insuper spontanea electione subjicere possunt. Id vero Ecclesiæ interesse loco citato abunde demonstratum est.

8. Conjugalis Societatis institutor Deus Matrimonium voluit esse monogama, hoc est, unius cum una.

Unum enim Masculum dumtaxat creavit, eique unam Fœminam ex latere ejus productam Matrimonii vinculo conjunxit, *mutuum & æternum inter se ut misceret amorem*, ut habet Marius Victor lib. 1. in Genes. Et hinc est, quod Adam dixit: *Erunt duo in carne una*, non tres aut quatuor, &c. id quod Christus repetiit Matth. 19. v. 5.

9. Eadem Matrimonium Deus voluit esse indissolubilia.

Hanc Patri sui voluntatem nobis Christus revelavit L. mox cit. ubi Phariseis tentatoribus ait: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, Masculum & Fœminam fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittit homo Patrem, & Matrem, & adhærebit Uxori suæ, & erunt duo in carne una? itaque jam non sunt duo, sed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Ex quibus patet, Polygamiam tam muliebrem, quæ græce *Polygynia*, quam virilem, quæ eodem idiomate *Polyandria* dicitur, quam etiam communionem uxorum cum Matrimoniis ad Thalachy, seu temporariis, Lege divina positiva esse prohibita; & quamvis Tho-

masio ultro admittamus, multa Lege divina positiva in veteri Testamento fuisse prohibita, quæ Lege naturæ sunt permissa, id quod prohibita à Deo esse aperte testantur; negamus tamen id contigisse in casu, quod ex dictis N. 4. in apico est.

10. Leges hæc de Monogamia Matrimoniorum, eorumque indissolubilitate perseverarunt usque ad diluvium, atque à Justis observabantur.

Et quod Matrimonia ante diluvium, quin post illud mandato divino fuerint indissolubilia usque ad tempora Moysis, testatur Christus Matth. 19. v. 8. ubi ait: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic.* Quod vero lex de Monogamia usque ad diluvium perseveraverit inalterata, idem Salvator eodem capite edixit L. supra N. 8. citato, & patet exemplis iustorum, qui in libro Genesim laudantur singulares Uxores duxisse. Noe enim; ac ejus Filii cum individuus Uxoribus intrarunt Arcam.

11. Primus omnium, qui duas Uxores duxit, ac Polygyniam in genere humano malo exemplo introduxit, fuit Lamechus Cainita, non Lamech Pater Noe.

De illo scribit Tertul. de exhort. cast. c. 5. *Duabus Maritatus tres in unam carnem effecit.* Et Hieronymus ep. 85. ad Salvinum, *Unam costam divisit in duas.* Denique Nicolaus I. ad consulta Bulgaror. c. 51. *Adulterii flagitium in duabus uxoribus perpetravit.* Exemplum ejus pro no alveo secuti sunt illius temporis homines, nuper adhuc morigeri, libidine tamen in Polygyniam abrepti, de quibus ait sacer textus Gen. 6. v. 2. *Videntes Filii Dei Filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.* Quam vero hæc attentatio fuerit Deo execrabilis, versu sequenti edicitur, ubi legitur: *Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est.* Qui etiam

etiam diluvio non subduxit nisi quatuor Toros Monogamos.

12. Deum post diluvium in præcepto de Monogamia dispensasse, apud Catholicos certum dogma est.

Dispensatio hæc quidem non fuit literis exarata, sed quemadmodum lex ipsa Matrimonii ante Moysen, in tabulis cordis scripta, stylo nimirum monitus, instinctus, ac inspirationis interioris: quæ inspiratio an Noacho primum, an Abrahamo fuerit facta, & consequenter ipsa dispensatio ad torum genus humanum; an vero ad solam Gentem electam extensa? definire difficile est. Quin Durandus, Abulensis, quibus accedit Maldonatus, pluralitatem Uxorum Legi naturæ haud esse adversam, contra communem ac veram Doctorum sententiam censent. Quod nos hic non moramur. Id certum est, sicut Idololatriam, ita & Polygamiam apud Noe Posteros, vias Domini rectas cito deserentes, æque ac apud Hebræos cultam fuisse, sed ex longe aliis motivis, quam à Sanctis illis Patriarchis, libidinis nimirum explendæ, non propagandi generis humani gratia. Quem finem habuisse SS. illos Viros, atque ejus consequendi gratia etiam instinctum internum divinum in Lege naturæ, Legeque Mosaicæ, de Matrimoniorum Monogamia dispensantem, & consequenter insolentem Lamechi Polygamiam illorum exemplis à crimine vindicari non posse, neque illorum Polygamiam Lamechi exemplo damnari, quemadmodum id attentare ausus est Joannes Henricus Heidegerus exercitatione 7. de Polyg. Lamechi, post Calvinum, Junium, Tarnovium, Bezam, ac Tremellium, qui Sadducæorum commentum, Jacobum duccendo duas Uxores peccasse, ut legitur in Talmud Maschet c. 10. recocerunt; primo probat Lamechi Cainitæ impietas, eorum vero sanctitas in sacris Literis tam absolute commendata, quæ dum Davidis virtutes celebrant, adulterium

ejus aliove nexos aperte damnant, adulteria Abrahami, Jacobi, ipsiusque Davidis cum pluribus uxoribus damnaturæ, si Polygamia factum ea esse agnovissent. Accedit consensus Patrum contra Lamechum, pro Patriarchis militans, ipsaque ratio, quod esto Polygynia, seu pluralitas Uxorum, non sit Jure naturæ permilla, id quod solum supra N. 2. contra Thomam evincere intendimus; non tamen sit de iis objectis, quæ jure naturæ ita sunt prohibita, ut nullatenus dispensari in illis possit: qualia sunt v. g. præcepta de non injuriando Creatore, &c. adeoque occurrente ratione, Monogamix rationibus prævalente, aut aliis honestis, qualis in Populo electo, seu Ecclesia Dei ante Christum, per carnalem generationem propaganda, fuit necessitas, in ea dispensari potuerit. Unde probata manet propositio. Cavillationes Heidegeri non sunt eæ, quæ allata momenta apud hominem Christianum alterent, viderique possunt apud Nat. Alex. in Hist. Eccl. Vet. Test. Tom. 1. dissert. 4.

13. Quamvis vero inter plures Gentes Polygamia vigeret, multarum tamen legibus severe fuit prohibita.

Narrat Gellius lib. 15. *Notium Atticarum* c. 20. decreto ab Atheniensibus facto, jus fuisse habere duas uxores, cum tamen Cecrops iisdem prius contrariam legem tulerit. Et hinc Socrati, qui Xantippen & Mirto duxit, Polygamia crimini data fuit. Sed præclare eam in rem sunt Leges Romanæ: sic enim Dioclet. & Max. in L. 2. Cod. de incestis *Nuptiis* habent: *Neminem, qui sub ditione est Romani Nominis, binas habere Uxores posse, vulgo patet: cum etiam in edito Prætoris hujusmodi Viri infamia notati sint, quam rem competens Judex incultam esse non patietur.* Assentiunt his Valerianus quoque & Gallienus in L. 18. c. ad L. Jul. de adult. 13, qui duas simul habuit Uxores, sine dubitatione notatur infamia. In eo namque non Juris effectus, quo

quo Cives nostri Matrimonia contrahere plura prohibentur, sed animi destinatio cogitatur. Infamia ergo per Leges Romanas notabantur Bigami simultanei. Sed & Judæis Polygyniam interdixerunt Imperatores Christiani L. 2. C. De Judæis. Nemo Judæorum, inquit Theod. Arcad. & Honorius, morem suum in Conjunctionibus retineat, nec juxta legem suam Nuptias fortietur, nec in diversa sub uno tempore Conjugia conveniat.

14. Junior est permissio Libelli Repudii, nec nisi ob duritiam cordis Judæorum concessa.

Illa siquidem à Deo per Moysen primo facta fuit Deut. 24. v. 1. 2. 3. 4. ubi habetur: Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fedtatem, scribet libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus accipere eam in uxorem: quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino.

15. Gravis nihilominus est controversia inter Authores Orthodoxos, Primum, utrum supposita permissione libelli repudii Judæis licitum fuerit Uxorem dimittere? Secundo, an Libellus Repudii tantum solverit Matrimonium quoad Torum, an insuper quoad Vinculum, & consequenter an repudiata possit ad secunda vota licite convolare, vel non? Tertio, de causis Repudii?

Primum quæstionem problematice tractat S. Th. in suppl. q. 67. Art. 3. aitque suo tempore communiorem sententiam fuisse, non licuisse Judæis dimittere uxorem: nihilominus responsione ad 4. principale ipsius fundamentum ex Matth. 19. ubi Christus ait: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, solvit dicens: Quod

quamvis duritia cordis non excusaret à peccato, tamen permissio ex duritie facta excusat, quæ sententia nunc invaluit.

Secundam quæstionem pariter problematice tractat idem S. Doctor L. cit. A. 4. Et negativæ sententiæ princeps fundamentum, desumptum ex textu N. præced. allato, ubi talis Uxor dicitur polluta & abominabilis, de pollutione legali, qualis erat v. g. contactus mortui, non de morali intelligi vult: quam sententiam communiter nunc amplectuntur Interpretes.

Ob solam fornicationem dimitti potuisse uxorem Hebræam censet Lucas Burgenfis Comment. in Matt. 19. post Tertul. lib. 4. contra Marcionem c. 34. Alii post Origenem & S. Joannem Chrysost. ob alias etiam animi, corporisque feditates licitum fuisse Repudium verius asserunt; in casu enim adulterii vix locum habuisse Repudium videtur; adultera enim criminis convicta lapidabatur, suspecta aquis zelotypiæ probebatur. Id certum est, quod ad hoc, ut Maritus Libellum Repudii dare possit Uxori, non suffecerit causam odii ejusdem reperisse in se ipso, quia verbi gratia ejus oculis illa non placeret, vel alia prælaceret; sed illa causa debuerit se tenere ex parte Uxoris, eaque gravis esse, nimirum lepra, sterilitas, veneficium, ebriositas, rixandi consuetudo, aliique id genus pravi mores cum indocilitate, & pertinacia conjuncti: & hinc Deus non dedit facultatem Judæis via facti Uxores à se repellere sine omni solemnitate, sed Libellum Repudii scribi jussit, quod fiebat per Scribas Judæorum in Lege doctos, qui in eo expediendo non erant adeo faciles, sed prius omnem lapidem movebant, ut amaricatos Conjugum animos reconciliarent, ut habet S. Augustinus lib. 19. contra Faustum c. 26. Consentit S. Thomas loco citato A. 6. & 7. Vir autem Uxorem repudiare poterat, non etiam, ut apud Romanos,

manos, Uxor Virum; quod prima contra legem, aut firmatam saltem Judæorum consuetudinem fecerat Salome, ut narrat Josephus. De divortio apud Hebræos caussis, Libelli Repudii formula, effectis & adjunctis, plura dabit Seldenus in Uxore Hebraica lib. 3. à cap. 9. ad 25.

§. II.

De Matrimonio per Christum reformato, atque æconomia Ecclesiæ circa Polygyniam, & Divortia.

16. Christus Polygyniam in veteri Lege concessam abstulit, atque Matrimonium ad monogamiam primævam reduxit, illudque insuper ad Sacramenti dignitatem in sua Ecclesia evexit.

Monogamiam posthac debere esse Matrimonium declaravit sæpius jam laudato c. 19. apud Mathæum v. 4. 5. 6. ubi ait: Qui fecit hominem ab initio, Masculam & Feminam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo Patrem & Matrem, & adhærebit Uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Et de hac veritate non tantum persuasi sunt omnes Catholici, ac Græci Schismatici, verum etiam ipsi Protestantes fere omnes, percussu patula autoritate Evangelii à nobis adducta. Solus Lutherus in famosa dispensatione facta Philippo Landgravio Hassiæ ad superinducendam secundam uxorem Margaritam de Saal, contrarium ausus est asserere in famosa consultatione hac super re cum Melanchtone, Bucero, Corvino, Lenningo, Vintferte, Melanthro habita, in qua edicitur: Nam quod circa Matrimonium in Lege Moysis fuit permissum, Evangelium non revocat, aut vetat. Lutherum secuti sunt Hetzerus Anabaptista, David Georgius, & Bernardus Oehnius, quem ex professo refutat Helfricus Junius Calvinista lib. 1. variarum resolutionum tract. 3. q. 2. In

ter alia argumenta adducit etiam illud ex Matth. 19. v. 9. Quicumque dimiserit Uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur: ubi recte subdit: Jam itaque si is mæchatur, qui dimissa Uxore sua aliam duxerit, quanto magis mæchabitur ille, qui pluribus se Uxoribus conjungit. Hunc Lutheri errorem confixit Trid. Sess. 24. de Matr. c. 5. qui ita sonat: Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere Uxores, & hoc nulla lege esse prohibitum, anathema sit.

Secunda pars infra speciali dissertatione adstruetur.

17. Polygynia seu simultanea pluralitas Uxorum à Christo sublata, non fuit tolerata initio Ecclesiæ in Polygamis recenter ad fidem conversis.

Protestantes sententiam Apostoli 1. ad Timoth. c. 3. qua vult Episcopum unius uxoris esse virum, de simultanea Polygynia male intelligentes, volant Neocōversos Polygamos ex Judaismo & Gentilismo, ob maximam difficultatem repudiandi Uxores, toleratos fuisse primis Ecclesiæ Sæculis, ad normam fortasse cæterorum legalium, quæ esto abrogata à Christo, aliquo tamen tempore innoxie tolerabantur, ut Synagoga honeste sepeliretur; & solum ab Apostolo cautum fuisse, ne tales ad Ecclesiasticas dignitates promoverentur; ita quidem, ut Junius supra adductus L. cit. sienter asserat: Polygyniam olim non modo apud Ethnicos, sed apud Christianos etiam fuisse usitatissimam, nemo est, qui non ex sacris simul, & profanis Scriptoribus didicerit. At toto Cælo homines isti mihi videntur aberrare. Nam si per sacros Scriptores intelligunt Apostolum, illius textus est intelligendus de Polygamia successiva, ut inferius demonstrabitur; Sanctum vero Patrem vel profanum Authorem nullum adducit Junius, & Heischeus, quos ad manum habeo, nec nostri Authores classici, quos inspexi, de hæc

re ullam mentionem faciunt: at bene multa primorum Saeculorum Patrum testimonia adducunt, quae repudiantem & repudiatam ob adulterium, si vivente Conforte ad alia vota convolent, de adulterio arguunt propter intervenientem in eo casu Polygamiam. De quo latius infra, ubi agemus de Divortiis. Accedit, quod Junius & alii Proteitantes contra Lutherum, Ochinum, &c. propugnent, Polygamiam Matth. 19. à Christo expressis verbis fuisse prohibitam; quo Jure ergo volunt eam ab Apostolis primis Ecclesiae Saeculis in Neo-conversis fuisse toleratam? Nec tolerantio legalium à Christo sublatorum huc quidquam facit, eorum enim observantiam suaviter abrogare voluit Christus institutione novarum Sanctionum, ac Sacramentorum, non lata lege positiva eorum observatores ex tunc peccati condemnante, quemadmodum condemnavit Uxorem dimittentes, & aliam ducentes, & à fortiori Bigamos simultaneos. Superanda ergo erant à Neo-conversis potius difficultates, in dimittendis superfluis Uxoribus subeunda, quam à Patribus adulteria Christi ore declarata connivenda. De Valentiniano Saeculi IV. Imperatore equidem lib. 4. *Hist. Eccl.* c. 31. scribit Socrates, eum sanxisse, ut cuiilibet duas Uxores habere fas esset. Verum cum ipse Severè superinduxisset Justinam, legem hanc tulit ad avertendum à seipso conjugii dedecus, si tulit tamen, inquit Bertus post alios; nam hujus legis nulla usquam fit mentio, ne quidem apud Anianum Marcellinum hominem Paganum, qui res à Valentiniano gestas accurate descripsit. Videantur annotationes Valesii in Socratem pag. 58. Addit Tournelius: Ipsum silentium Episcoporum, Damasi praesertim Summi Pontificis, rem illam totam commentitiam esse invictè demonstrat. Difficultatem etiam movere potest c. 18. causae 32. q. 7. quem Gratianus attribuit Gregorio III. revera autem at-

tribuendum esse Gregorio II. Ep. 4. ad Bonif. evincit Sirmoudius ex Nota Consulari in eadem ep. consignata, quae insinuat Annum 726. cum Gregorius III. ante An. 731. Pontifex non fuerit; in eo siquidem Pontifex Uxorem permittit cuidam propter aegritudinem prioris, quam antea duxerat. Respondent eundem aliqui apud Tournelius, & cum ipso, supposititium videri hocce S. Pontificis responsum, quia epistola, unde desumitur, dubiae fidei est. At non dubitant Conciliorum Editores de illa, cum nihil contra ipsam in notis suis moveant, ut apparet in ultima Conciliorum editione Veneta curante Coletio Tom. 8. col. 179. & ipsi Correctores Romani ad hunc Can. notant, Epistolam, unde desumptus est, manuscriptam in Bibliotheca Monasterii Dominicanorum Romae assertari: unde alii dicunt, in casu Bonifaciano prius Matrimonium fuisse nullum ob perpetuam impotentiam, qua laborabat illa mulier. Sed expediti praefatum Canonem videbitur ille de nuda infirmitate mulieris loqui, quae nunc non sufficit ad dirimendum Matrimonium, non de illa dispositione corporis mulieris, quae illud dirimit. Respondent ergo alii cum Glossa, Pontificem non concedere aliud conjugium, tanquam iustum & legitimum, sed tanquam minus malum, respectu scilicet fornicationis cum pluribus, quae viro illi, habita ratione ipsius intemperantiae, metuenda erat.

18. Idem Salvator repudiationem Uxorum quoad vinculum Matrimonii, ob duritiam cordis Iudeorum in veteri Lege pariter concessam, abstulit, atque Matrimonium primæve indissolubilitati restituit.

Propositio patet ex eodem loco c. 19. v. 4. 5. 6. S. Matthæi N. 16. allato, ubi facer Textus subjungit: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separat.*

19. In Lege tamen Evangelica duplicem rationem consignatam habemus, ob

ob quam inter Conjuges possit fieri divortium, unamque ex traditione.

Unam insinuat S. Paulus 1. ad Corinth. 7. v. 15. estque in casu, quo Consors Infidelis ad fidem convertitur, altero in infidelitate remanente, ac Creatorem injuriante; alteram Christus apud Matth. c. 19. v. 9. exprimiturque in casu adulterii ab altero Conforte commissi. Tertia est in casu Professionis, emissa à Conforte ante Matrimonii consummationem, id quod ut Fidei dogma ex traditione tenet Cathol. Ecclesia.

20. Si alter Conjugum Infidelium ad Fidem convertatur, altero in Infidelitate remanente, si Infidelis à Fideli sponte discedat, aut sine injuria Creatoris eidem cohabitare nolit, certum est dissolvi posse Matrimonium non tantum quoad torum, sed etiam quoad vinculum.

Hoc enim Paulus aperte testatur 1. ad Corinth. 7. v. 15. *Quod si Infidelis discedit, discedat, non enim servituti subiectus est frater, aut soror in hujusmodi.* Sed dubitant Doctores Catholici, an cum alter Infidelis convertitur, teneatur habitare cum Fideli, qui renuit quidem converti, sed consentit habitare pacifice, & sine contumelia Creatoris? Occasionem dubitandi iidem suppeditavit v. 12. laudatæ Ep. S. Pauli ad Cor. ubi ait: *Si quis Frater Uxorem habet Infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Hunc enim locum Apostoli tunc temporis fuisse præceptivum putant Patroni affirmativæ sententiæ; è contra nudum eo contineri Consilium existimant negantes; quia expresse ait Apostolus, *ego dico, non Dominus*: ex quo concludunt, liberum plane fuisse Virò Fideli recedere ab Uxore Infideli, vel non recedere. Alii loco citato non quidem Divinum, sed Apostolicum præceptum de non dissolvendo Matrimonio in casu agnoscunt. Quidquid autem sit, certum est, tempore S. Augustini licitum

Tom. II.

adhuc fuisse Conjugi Fideli habitare cum Infideli, imo adhuc tempore Innocent. III. uti colligitur ex c. *Gaudemus* de Divortio. Quamvis nonnullis in Regionibus Saeculo VII. jam cautum fuerit, ne ex Judæis conversi ad nos remanerent cum Infideli Uxore, ob probabile & quasi certum subversionis periculum, quemadmodum sanctum fuit in Conc. Tolet. IV. circa An. 650. celebrato Can. 62. quæ tamen sanctio Judæos præcipue tangit, quod magis sint in errore pertinaces, & ad subversionem magis proclives. Atque hinc nata inter Theologos controversia, an scilicet *Eccllesiastica Lege* jam teneatur Infidelis conversus recedere ab Uxore in Infidelitate permanente, licet consentiat habitare pacifice, & sine injuria Creatoris? Fatentur fere omnes, nullam extare scriptam Legem, quæ prohibeat hanc cohabitationem, usum tamen & consuetudinem jam esse illicitam, nisi forte iis in casibus, in quibus spes affulgere potest futuræ conversionis, de quibus judicare prudens est Sacerdotis.

21. Circa Divortium à Christo Matth. 19. v. 9. ac alibi permixtum ingens est controversia non tantum inter Ecclesiam Latinam & Græcam, verum etiam inter Priorem, & modernos Protestant.

Græci enim volunt eo loco non tantum concedi Divortium quoad torum, sed etiam quoad vinculum ipsum Matrimonii; & non solum ob solam fornicationem, verum etiam ob alias graviores causas, quas prætendunt Christum nomine adulterii comprehendere voluisse. Eorum sentinenta non tantum amplectuntur moderni Protestantes, sed insuper ampliant. E contra Ecclesia Latina constanter sustinet, eo casu concedi solum Divortium quoad torum, non autem quoad vinculum. Nec aliam causam dissolutionis Matrimonii quoad vinculum agnoscit, nisi Paulinam in Matrimonio consummato, & Professionem Religiosam in Matrimonio rato; salva nihilominus

II

nus

nus potestate Romani Pontificis; non enim est de fide eum non posse dispensare in Matrimonio consummato, cum quidam DD. Catholici innoxie contrarium sentiant.

22. Si Evangelici textus ad literam expandantur, sola Ecclesie Latine sententia vera est: Christum in illis non concessisse Divortium inter Coniuges Christianos quoad vinculum in casu adulterii, & multo minus in aliis casibus à Græcis, & Protestantibus allatis.

Propositionem adstruo adferendo novi Testamenti authorities. Imprimis enim Marci 10. v. 11. dicitur: *Quicumque dimiserit Uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si Uxor dimiserit Virum suum, & alii nupserit, mœchatur.* Item Lucæ 11. v. 18. *Omnis, qui dimittit Uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam à Viro ducit, mœchatur.* Cum ergo duo hi Evangelicæ exceptionis, quæ habetur in Matthæo, mentionem non faciant, sed universaliter loquantur, quod ille, qui dimissam Uxorem duxerit, mœchetur, necesse est S. Matthæum per illos duos exponere, atque exceptionem fornicationis intelligere, non de libertate ducendi aliam Uxorem, sed tantum dimittendi adulteram, quam non ex quacumque levi causa, ut solebant Judæi, sed ex gravi dumtaxat, qualis est v. g. fornicatio, dimitti debere Christus permittit. Sic intelligenda esse verba Christi apud S. Matthæum præterea aperte colligitur ex Apostolo 1. ad Corinth. v. 10. ubi ait: *Illis, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, Uxorem à Viro non discedere: quod si discesserit, manere inuuptam, aut Viro suo reconciliari.* Et v. 39. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit.* Et ad Rom. 7. v. 3. *Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, ut non sit adultera,*

si fuerit cum alio viro. Quæ verba simpliciter, & absolute pronuntiant, *Sola morte solvi vinculum Conjugii consummati, nec debere Uxorem à Viro recedere, quamdiu ille vivit.* Litera ergo novi Testamenti sententiæ Ecclesie Latine manifeste favet. Quod intendit 1. pars propositionis.

Altera pars inferius commodius elucidabitur. Et certe, ut observat hic apostolus Bellarminus c. 16. libri de Mat. Christi sententia c. 5. S. Matth. *Qui dimissam duxerit, adulterat, universaliter accipienda est, vel cum exceptione?* Si universaliter: ergo qui dimissam etiam ob fornicationem duxerit, mœchatur: ergo non fuerat dimissa quoad vinculum, sed tantum quoad torum: non enim mœcharetur, qui illam duceret, nisi adhuc esset priori viro alligata. Si vero cum exceptiones: ergo qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur: ergo melior est conditio fornicariæ, quam innocentis, & castæ; siquidem fornicaria juste dimissa libera est, & alteri nubere potest; fecus innocens; atqui absurdum istud esset, ut Lex Christi æquissima dimissam juste meliori loco esse velit, quam dimissam injuste. Concordat Estius in 4. dist. 35. §. 10. apud Tournellum.

23. Utriusque Ecclesie textus Evangelici pugnant expositio non est orta ex Apostolica Traditione, sed sola expositio Ecclesie Latine.

Priori propositionis parti adversantur quidam ex Recentioribus, qui existimant diversam esse utriusque Ecclesie circa rem præsentem traditionem, atque aliter Græcos, aliter Latinos verba Christi apud S. Matth. L. cit. interpretatos fuisse; Græcos nimirum de dimissione quoad vinculum, Latinos vero de sola dimissione quoad torum & cohabitationem. Sed eorum opinionem merito refellit Tournellus hic inquis: *Pugnat ergo secum Apostolica Traditio, & aliud ad Latinos, aliud ad Græcos dogma transmisit, quod certe*

certe fingere perabsurdum est; una quippe ac simplex est veritas. Accedit, quod pro sententia Ecclesie Latine veterum non tantum Latinorum, sed etiam Græcorum steterit auctoritas, ut mox patebit: atque ex hoc probatum manet secundum propositionis membrum.

24. Græci jam diu versantur in illa sententia & praxi, ut dissolvant vinculum conjugale propter adulterium.

Jam enim An. 1439. tempore nimirum Florentinæ Synodi in ea sententia illos fuisse colligimus ex Sess. 25. dictæ Synodi, ubi post editam Fidei definitionem inter quæstiones XI. quas Latini Græcis proposuerunt, hæc decima legitur: *Quare Conjugia dirimitis, dicente Domino, quod Deus conjunxit, homo non separet?* quas quæstiones Mitylinensis Antistes ca nonice, legitimeque dissolvit, præterquam istam, ac alteram: *Cur Patriarcham non velint in Concilio eligere?* mortuus enim erat Florentinæ Patriarcha Constantinopolitanus durante Concilio.

25. Nec junior videtur esse apud illos dissolutio Matrimonii quoad vinculum ex aliis etiam causis.

Græcos enim modernos etiam ex aliis causis Matrimonii vinculum dissolvere, colligimus ex Goario in notis ad ordinem servari solitum in Sponsalibus, in eorum Euchologio à se edito: sic enim habet N. 10. *Condemnant Græcos verba hæc, Repudium & Conjugii dissidium levi ex causa permittentes, & dimissos Coniuges aliis nuptui facilius tradentes.* Verba autem, quæ Goarius ibi commentatur, existant in Oratione à Græcis super Sponsos dici solita, nimirum: *Deus eterne, qui divisa à se invicem in unitatem cogis, & insolubilem eis compositionis nexum imponis.* Ita nimirum in errore labi primum est, dum Regula Fidei deseritur. Ex infra vero N. 27. in fine dicendis constabit, ex Jure Justinianæ ad Græcos hanc licentiam migrasse.

26. Incertum omnino est, quo primum tempore apud Græcos pervaserit, & invaluerit praxis dissolvendi Matrimonium propter adulterium.

Quamvis enim Græci recentiores eam in sua Ecclesia contendat ab initio, perpetuamque existisse; Arcudius nihilominus de Mat. c. 13. & 14. adductis in medium veterum SS. Patrum Ecclesie Græcæ testimonis, contendit Recentiores à Doctrina Majorum suorum recessisse, & capitibus 21. 22. &c. solvit, quæ ex S. Basilio, Gregorio Naz. Chrysost. & Epiph. solent objici. Sed si Patrum Græcorum monumenta evolavimus, Ecclesiarumque particularium mores, primis statim sæculis obtinentes, inspicimus, lapsus duos doctissimorum Virorum nobis cavendus censuimus; alterum nimirum Launoji, qui omnes veteres Græcos dissolutioni Matrimonii adulterii causa fuisse contendit; alterum Arcudii, qui ne unum quidem, qui sit aliequis nominis, sine aliqua benigna interpretatione dimitti permittit. Et hinc

27. Si cordate & sine præjudicii loqui velimus, tria fateri velut certissima debemus; nimirum ex genuina sacri textus interpretatione, facta ex aliis contextibus, & Apostoli sententiis relatis supra N. 22. Patrumque præponderante auctoritate, prædominanteque in Ecclesia Dei communi sensu ac consuetudine certum esse, illum intelligendum tantum esse de facultate dissolvendi Matrimonii quoad torum, non item quoad vinculum. Secundum: Non solum ex Græcis, verum etiam ex Latinis existisse Patres, quos dubios ac accipites circa hanc quæstionem reddidit obscura hæc apud S. Matth. c. 19. sententia; imo quosdam in contrariam sententiam adduxisse. Tertio: Praxim contrariam apud non unam veterum Communitarum viguisse, legibusque civilibus tum stabilitam, tum moderatam fuisse.

Et quoad primam partem attinet, Evangelica

gelica testimonia jam attulimus N. 22. Patrum, Conciliorumque autoritates adferunt Theologi; sed præcipue eximus Tournelius contra temerarium Launojuum convincentia Patrum non solum Latinorum, sed etiam Græcorum attulit testimonia, quibus Latine Ecclesie traditio de non solvendo Matrimonio Christianorum ob fornicationem Consortis inconcusse adstruitur, eidemque omne effugium præcludit. Ea breviter hic delibabimus, sicut instituti nostri ratio exigit. Primo affert autoritatem libri Pastoris, Authore Herma, qui fuit S. Pauli Apostoli Discipulus, uti testantur Eusebius, & Hieronymus apud Nat. Alex. non Pii I. frater. Hic mandato IV. cui titulus est, de dimittenda Adultera, sic Dominum interrogat: *Si permanserit in vitio mulier? & dixit: Dimittat illam vir, & vir per se maneat. Quod si dimiserit mulierem suam, & aliam duxerit, & ipse mœchatur.* Hic quæro ex Launojo, quid velint verba illa libri Pastoris: *Si permanserit in vitio mulier?* determinata per posteriorem copulativam particulam, & ipse mœchatur. Respondere debet, Hermam per vitium intelligere adulterium? infero ergo: igitur Pauli Discipulo, vel Sæculi I. Authore iudice, si vir propter tale vitium dimittat Uxorem, & aliam ducat, mœchatur. Si Græci & Protestantés aliud quoddam vitium intelligant, idem ex autoritate libri Pastoris contra illos inferunt. Nec ingerant librum istum Sæculo IV. & prioribus fuisse iudicatum apocryphum, & hæresi Novatianorum infectum; à Canone enim Scripturæ solum exclusum, Ecclesie vero utilissimum, hæresum immunem, ac Hermæ factum, cum aliis Criticis invictis argumentis probat Nat. Alexander Hist. Sæc. 1. c. 12. A. 9. Nobis ergo sufficit ejus Authorem esse Hermam Pauli Discipulum, atque à multis Ecclesiis particularibus primi & secundi Sæculi per canonico habitum. Sed iterum reverta-

mur ad Tournelium. Hic ergo secundo loco adducit Justinum Sæculi II. Authorem, qui Apologia 2. pro Christianis edit. Col. de An. 1685. pag. 62. inter doctrinæ capita, quæ Christus circa castitatem dedit, illud recenset: *Qui repudiatam à viro altero duxerit, adulterium committit.* Nullam, inquit Tournelius, excipit causam S. Martyr, ne quidem adulterium alterius Conjugis. Alium locum ex eadem Justini Apologia 1. ibi adducit, Launojuque suppositum falsum vellicat. Sequitur Athenagoras alter Religionis nostræ Sæculo II. Apologista, hæc de moribus & institutis Christianorum ad Imperatores disserens: *Ut natus est, unusquisque nostrum manet, vel nuptiis copulatur unicis; secundæ enim decorum quoddam adulterium sunt. Qui enim Uxorem suam dimiserit, & duxerit aliam, adulteratur, inquit Dominus noster: neque illam dimittere concedens, cuius delibata est pudicitia, neque alteram ducere.* Non excipit Athenagoras causam fornicationis, sed absolute & indefinite loquitur, inquit Tournelius. Et certe quomodo permisisset ille Viro, dimissæ Uxore, quamquam adultera, ducere aliam, qui etiam ea mortua vix secundas approbat nuptias, eo quod communiter libidinem arguant in nubentibus? Hæc profecto male secum coherent. Unde ad rem suam caute & prudenter Launojus in serie suæ præsentis traditionis omisit Athenagoram. Loquentur autem Justinus & Athenagoras his locis ut *Apologista*, & consequenter sensum Ecclesie primitivæ Imperatoribus Ethnicis exponunt: quod argumento est, primos Christianos in communi persuasos fuisse, textum Matthæi 19. intelligendum solum esse de dimissione adulteræ quoddam torum, & successive primum particulares Ecclesias, Episcopos, ac Imperatores ex ejus ambiguitate in contrariam opinionem lapsos fuisse: id quod patebit ex iis, quas consequenter referemus, autoritatibus.

Catholicæ veritati præterea aperte favet S. Clemens Alexandrinus, qui Sæculi III. initio floruit: hic enim in fine L. 2. Stromatum sic loquitur: *Quod autem consulit Scriptura Uxorem ducere, nec à conjugio unquam permittit discedere, legem aperte constituit, non dimittes Uxorem, præterquam propter fornicationem. Adulterium autem existimat Conjugii Matrimonio, vivo altero ex separatiss.* At hæc postrema pars, ait Launojus apud Tournelium, debet intelligi cum exceptione memorata, nempe, nisi ob fornicationem; alias, inquit, posterior pars periodi primæ cum priore non bene conveniret; poneretur exceptio & statim auferetur. Verum, ut bene advertit Tournelius, si quæ sequuntur, legisset Launojus, intellexisset facile absolutam esse posteriorem partem periodi, atque in mente S. Clementis in muliere à viro dimissâ propter adulterium superesse vinculum firmum conjugale, sola dumtaxat facta separatione tori & cohabitationis. Audiatur S. Doctor: *Qui autem dimissam accipit Uxorem, mœchatur eam: hoc est, cogit eam mœchari. Non solum autem qui dimisit, est ejus causa, sed etiam qui eam suscepit, præbens mulieri peccandi occasionem: si enim non suscipiat eam, revertetur ad virum.* Quærit Tournelius, quo jure redire illa posset ad virum suum, si omnino solum supponatur per adulterium prius conjugium? igitur S. Clemens non existimat dissolvi tale conjugium, sed potius firmum stare. Sed jam ad Patres Græcos & Latinos Sæculi IV. & V. gressum faciamus. Ex quibus S. Chrysostomus sua jam ætate, hoc est, Sæculo IV. existitisse legem testatur hom. in illud Apost. 1. ad Cor. 7. *mulier alligata est legi, qua certis de causis liceret respiciere Uxorem, etiamque ducere; verum repugnasse Ecclesiasticam Legem aperte profitetur; ostendens quippe sola morte dissolvi posse conjugium sic loquitur: Sane scimus, quod multis no-*

vum, & inexpectatum videbitur, quod dicimus: — & postea: *Ne mihi Leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum Repudiij, & divelli. Neque enim juxta illas judicaturus est Deus in illa die, sed secundum eas, quas ipse statuit.* Itaque ætate Chrysostomi Græca Ecclesia non approbat Legem Repudiij ab Imperatoribus latam, ex traditione nimirum primitivæ Ecclesie, de qua supra testati sunt Justinus, Athenagoras, & Clemens. Eodem Sæculo adversus eandem Legem invehitur S. Gregorius Nazianzenus in secundo carmine, ubi recensens laudes virginitatis, & incommoda connubij, agnovit illius insolubilitatem, dum illud vocat malum, quod aliquis sibi parat sine ulla spe Repudiij, Feminam vocans pestem, quam nulla liceat ratione fugare. In Ecclesia vero Latina Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus aperte Catholicæ adspulstant sententiæ. Ambrosius quidem c. 16. in Lucam: *Dimittis ergo Uxorem quasi jure, sine crimine; & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet? qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi Legem Domini, cui obsequuntur etiam, qui leges ferunt: Quæ Deus conjunxit, homo non separet.* S. vero Hieronymus Ep. ad Oceanum 84. alias 30. non alia ratione excusat Fabiolam, quæ, dimisso Marito, alteri nupsit, quam quod ignoraret vigorem Evangelij, cuius tamen juri peccati duram illa, & publicam sustinuit Penitentiam. S. denique Augustinus in duobus libris ad Potentium de adulterinis conjugij ex professo Catholicam sententiam demonstrat, cui proinde nec repugnare videtur temerarius Launojus, qui aliunde S. Doctorem vellicat, quem aut contradictionis, aut non ita accurati ratiocinii reum tacite cuperet hac in parte traducere. Unicum locum ex lib. 1. c. 9. rel. 3. 2. q. 7. adferam: *Quæmadmodum, inquit, non recte dicitur peccat? Si ergo nescit homo, non pec-*

ca; — ita non recte dici potest: Ergo si causa fornicationis dimiserit Uxorem, & aliam duxerit, non mæchatur; est enim mæchatio etiam eorum, qui alias ducunt, relicti prioribus propter fornicationem. Accedit auctoritas Concilii Milevitani An. 416. celebrati, ex cuius Can. 17. conspicimus, quid Africana Ecclesia hoc in puncto senserit; sic autem sonat: *Placuit, ut secundum Evangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab Uxore, neque dimissa à Marito alteri conjungatur; sed ita maneant, aut sibi reconcilientur. Quod si contempserint, ad Penitentiam redigantur.* In qua causa Legem Imperialem petendam promulgari. Miratur hic Launojus, cur Patres Milevitani Imperialem Legem postulerent, cum, inquit, nondum erat annus centesimus, quod Imperator Constantinus legem de hac materia tulerat. Hoc equidem verum est, at Legem hanc Civilem Divinæ contrariam revocari, & aliam promulgari postulant Episcopi, atque temporalem, ut assolent, Principum opem implorant ad certiores & firmiores Decretorum Ecclesiæ executionem: in quo nihil novi occurrit, quod nos in admirationem trahere debeat. En ergo traditionem eandem in Africa, quæ fuit in Asia circa sensum Evangelici textus. Quanta vero Ecclesiæ Africana cum Romana in dogmatibus ac disciplina fuerit consensio, sæpius à nobis in decursu hujus operis indicatum est. Unde non mirum, quod Innocent. I. initio Sæculi V. ep. ad Exuperium Episcopum Tolosanum c. 6. scribat: *De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente Repudio aliis se Matrimonio copularunt; quos in utraque parte adulteros esse manifestum est.* — Secundum illud, quod legimus in Evangelio: *Qui dimiserit Uxorem suam & duxerit aliam, mæchatur.* Et Concilium Eliberitanum celebratum in Hispania An. 305. adeoque ante Concilium Nicænum cap. 9. *Fidelis Fæmina*, inquit,

quæ adulterum Maritum reliquerit Fidelem, & alterum duxerit, prohibetur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de Sæculo exierit; nisi necessitas infirmitatis dore compulerit. Hinc Canon 48. Apostolorum indistincte ait: *Si quis Laicus, sua egesta Uxore, vel aliam acceperit, vel ab alio solutam, sequegetur.* Quos Canones esto lib. 1. tit. 2. c. 2. §. 1. supposititios probaverimus; nihilominus ibi indicavimus, eos à Græcis à Sæculo V. ut genuinos habitos fuisse, atque normam præcipuam eorum disciplinæ effecisse. Cum vero hic Canon indistincte prohibeat Viro, qui suam Uxorem dimittit, aliam ducere, aperte Græcorum distinctioni, qui contendunt ibi agi de Divortio sine causa factò, adversatur; non enim cogitant, ubi lex non distinguit, ibi nihil distingui debere. Atque hinc aperte produnt, se à disciplina Patrum suorum, ad hujus tenorem Canonis exacta, sensim sine sensu prolapsos fuisse: quod quomodo factum fuerit, infra enarrabimus. Cæterum ex iis, quas pro Catholica sententia hic adduximus, auctoritatibus, agnoscat cordatus Lector, quam injuste Novatores Ecclesiæ Romanæ sententiam de non dissolvendo vinculo Matrimonii, causa adulterii, erroris infimulaverint, quamque infulse Joannes Calvinus lib. 4. Iulit. c. 14. §. ult. inter longam, ut ipse ait, *errorum, mendaciarum, fraudum, nequitiarum seriem, quam Romana Ecclesia attexit Matrimonio*, istam receant Legem, quam tyrannicam appellat, quod nempe Viro, qui adulteram repudiaverit, alteram inducere non liceat. Si enim requisita maturitate, absque prejudiciis, cum aliis, quæ ad longum in Scholis nostris ad eorum roborationem referuntur, expandantur, non solum tam levia non sunt, ut sententia ejusdem Ecclesiæ iidem innixa erronea dici possit; verum etiam adeo gravia, ut quilibet cordatus in re à Christo

sto aliquantulum obscurius definita censere debeat, solam Ecclesiam Romano-Catholicam præ omnibus aliis intentionem ejusdem acuti tetigisse. Modestius certe se gessit Concilium Tridentinum in quæstione hac decidenda; esto enim Patres Canonem paratum habuerint cum anathemate in eos, qui dicerent, vel Matrimonia consummata ob adulterium dissolvi; eum nihilominus ad instantiam Legatorum Venetorum ita temperarunt, ut in solos eos, qui dicerent Ecclesiam Romanam hoc suo in dogmate errasse, anathema vibraverint. Ex qua mutatione videntur non obscure significasse, se in animo non habuisse Fidei dogma proponere, sub pœna anathematis credendum & observandum, aut damnare Græcos in contraria sententia, & praxi versantes; si enim id voluissent, procul dubio Canonem non immutassent, nec temperassent, auditis Oratoribus Venetis. Quam vero absurde circa præsens caput lapsi sint ipsi Novatores, infra exhibebitur. Nunc ad ea, quæ puncto secundo & tertio præsentis quæstionis insinuavimus, gressum facimus, quæ fortassis ipsissima sunt, quæ Patres Tridentinos permoverunt, ut certam ceteroquin Ecclesiæ Doctrinam, de non solvendo vinculo Matrimonii ob fornicationem, pro Fidei dogmate non definiverint.

Et imprimis quod antiqui Patres tum Latini, tum Græci circa sensum verborum Christi L. c. hæsitaverint, inductione probari potest. Audiamus hac de re ex Latinis S. Augustinum, qui lib. de fide & operibus c. 19. ait: *Quisquis etiam uxorem in adulterio deprehensam dimiserit, & aliam duxerit, non videtur æquandus eis, qui excepta causa adulterii dimittunt, & ducunt: & in ipsis divinis Scripturis ita obscurum est, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur. Et*

lib. Retract. c. 57. *Scripti, inquit, duos libros de adulterinis conjugijs (illos nimirum, quos mox contra Launojum adduximus), quantum potui secundum Scripturas, cupiens dissolvere difficillimam quæstionem. Quod utrum endatis sine fecerim, nescio: imo vero me non pervenisse ad hujus perfectionem sentio, quamvis multos finis ejus aperuerim, quod judicare poterit, quisquis intelligenter legit.* Ita timide & modeste de se ipso sentiebat S. Augustinus in præsentis enodanda quæstione. Ex Græcis vero Origenes comment. in Matt. equidem Scribit: *Contra Scripturæ Legem mulieri vivente viro nubere quidam Ecclesiæ Rectors permiserunt, agentes contra id quod Scriptum est: Mulier alligata est, quanto tempore vir ejus vivit; — non omnino tamen sine ratione: hæc enim contra Legem initio latam & scriptam ad vitanda pejora, alieno arbitrio morem gerentes, eos permisisse verosimile est.* Hæc vero si tantum scripsisset Origenes, plana & aperta forent; verum quæ citato in loco sequuntur, dubiam & obscuram nobis ejus efficiunt sententiam. Et 1. quidem non explicat in verbis adductis, an Episcopi illi, de quibus loquitur, permiserint Mulieri vivente altero Viro nubere propter adulterium aut suum, aut Viri. 2. Objicentur Judæo, Christum* permisisse dimittere Uxorem adulterii causa, sicut Moses permiserat ob fœditatem, quæ proprie est adulterium; respondet primo, Moysen nomine fœditatis non intellexisse adulterium, sed quodlibet aliud peccatum. Secundo, Christum ob solum adulterium permisisse solvi Conjugium. Tertio, se valde dubium hærare, num propter alias gravissimas causas liceat Uxorem dimittere, v. g. propter veneficium. S. Chryostomus esto variis in locis aperte sentiat, Matrimonium non posse solvi, nisi morte Conjugis intercedente; nihilominus, an casum fornicationis non exceperit,

perit, & hinc Legem Cæsaream ideo tantum fortassis suggillaverit, ex homilia 19. in c. 7. ep. 1. ad Corinth. dubium redditur, ubi ait: *Per fornicationem Nuptias esse dissolutas, universam Nuptiarum munditiam evolasse atque discessisse, Maritum post fornicationem non esse Maritum*; quamvis non sit operosum S. Patrem interpretari, quod talem Maritum sentiat non esse Maritum solum quoad jus tori, mensæ, lecti, &c. à quibus ab innocente Uxore excludi potest. Quæ vero S. Basilii hac in re fixa & certa sit sententia, vix unquam definitur, inquit Tournelius. Nam hom. 7. in Hexameron. lib. de Virg. circa medium, & Can. 48. Ep. ad Amphil. cum Ecclesia Latina aperte sentire videtur. Lib. enim de Virg. pronuntiat, mulierem, quæ vivente viro alteri nubit, mœchæ, & postea: *Non audis, inquit, quod etiam qui dimissam ducit, mœchatur? est enim pro culpa dimissa est, attamen vivit vir ejus? Quid clarius videtur? nihilominus quæ idem S. Doctor asserit Can. 9. ejusdem ep. mirum in modum incertam, dubiam, & obscuram nobis reddunt ejus mentem, atque sententiam. Postquam enim dixit, parem esse debere juxta Christi mandatum mulieris & viri conditionem in his, quæ pertinent ad Conjugium, atque non licere viro Uxorem, nec uxori Virum dimittere, nisi ex causa fornicationis, fatetur consuetudinem contrariam invaluisse, atque Viris quidem licere dimittere Uxores adulteros, non vero Uxoribus dimittere Viros adulteros, cujus rei discrimen adducere difficile judicat S. Basilii Can. 21. & non immerito quidem, cum ipse agnoscat parem esse debere ex Lege Christi utriusque Conjugis conditionem. Unde observat in hunc Canonem Zonaræ, consuetudinem illam tam absurdam sublata fuisse ab Imperatore Justiniano, qui mulieribus potestatem quoque fecit ducendi à viris suis, ubi juxta sunt ac legitimæ causæ; postea in*

eo casu, quo Uxor Virum dereliquisset contra receptam consuetudinem, querit S. Doctor, an Mulier, quæ cohobitaret cum tali viro, foret adultera? Rursus an Vir sic relictus, qui ad aliam accessit, sit quoque adulter, aut venia dignus? Ad primum respondet timide ac cum dubitatione: *Nescio, inquit, an possit adultera appellari. Ad secundum vero magis affirmate & absolute ait: Virum sic relictum esse venia dignum, & eam, quæ cum ipso cohobitat, non ideo condemnari. At si persuasum habuisset S. Doctor, viro etiam propter adulterium dimisso superesse semper firmum primum Conjugii vinculum, quomodo dubitasset, an possit adultera nuncupari Mulier, quæ cohobitaret cum viro à sua Uxore dimisso? Contrariam denique Ecclesiæ Romanæ sententiam fovisse S. Epiphanium, aperte prodere videtur locus hæref. 59. N. 3. consignatus, ubi ait: *Sed cui mortua una non sufficit, cum occasione aliqua stupri, adulteriique, aut alterius flagitii cum ea Divortium fecerit; is si alteram Uxorem duxerit, aut alteri viro Mulier nupserit, sacrarum Literarum auctoritas ab omni culpa illos absolvit: neque ab Ecclesia, aut æterna vita rejicit, sed propter imbecillitatem tolerandos existimat.* Hunc locum Petavius ad hæresim Novatianorum pag. 254. depravatum esse putat, non tamen negat illum errasse in re nondum ab Ecclesia definita. Et quidem Epiphanium affirmat, secundas nuptias permitti posse non solum occasione stupri, adulterii, sed etiam *cujuslibet flagitii causa*, quod nemo unus probare potest. Quamvis Nicolaus Le-Nourri sentiat, Epiphanium agere de nuptiis post mortem Conjugis contrahendis, cui opinioni favent ea verba: *Cui mortua una non sufficit.* Mitimus Theodoretum & Asterium Amaseum Episcopum, qui nullatenus in benignam partem interpretari possunt: adeo clare & expresse nobis adversantur. Ex his*

his ergo colligitur primo, primitivæ Ecclesiæ Christianos ex Apostolica traditione persuasos fuisse, non licere ex Evangelica auctoritate ad adulterium dimittere Uxorem, nisi quoad torum, ut testatur Athenagoras, & Justinus. Quosdam deinde privatos Doctores, etiam jam sæculo III. ut patet in Origene, ex obscure textu, & comparatione ejusdem ad permissionem Moïsi in hæstationem adductos fuisse: unde successive factum est, ut alii eundem explicarent non solum de dimissione quoad torum, sed etiam quoad vinculum: quam dissolutionem admittebant aliqui posse fieri ex parte Viri, non Mulieris, alii ex æquo ab alteruto innocente, alii denique eandem nimis ampliantes Matrimonium consummatum aliis adhuc ex causis quoad vinculum dissolvi posse autumabant. Et quod propter hæresim alterius Conjugis dissolvi possit simile Matrimonium, sæculo XII. adhuc persuasus videtur fuisse Clemens III. qui in Decretali *Laudabilem* ex hac causa permittit solvi Matrimonium, ut refert ejus cœvus Robertus Corzon in Summa, & indicatur ab ipso Innocentio III. c. 7. de Divortiiis, ubi contrarium definit, quem sequitur Synodus Trid. sess. 24. c. 5. ubi Anathemate damnat eos, qui dicunt dissolvi propter hæresim vinculum Matrimonii. Secundo, quod tam Arcudius, quam Launojus oleum & operam perdidierint, dum primum omnes Patres in sententiam Ecclesiæ Latine, quæ in sententiam Græcæ trahere per capillos voluerit. Tertio, quomodo sit obviandum argumentis ab auctoritate desumptis; non enim omnes Patres erunt explicandi, sed quandoque fatendum, unum vel alterum errasse, quemadmodum contigit in materia de non iterando baptismo ab hæreticis colato.

Ex hucusque dictis tertium quoque punctum allatæ propositionis in apricum ponitur, praxim nimirum contrariam Tom. II.

apud non unam veterum Communitarum Sæculo IV. & seq. viguisse, Legibusque Civilibus tum stabilitam, tum moderatam fuisse; omnes enim Patres enumerati de more dissolvendi Matrimonium propter adulterium apertam mentionem faciunt, vel contra eundem inveniuntur, aut de ejus justitia dubitant. Legis quoque Constantinianæ pro Divortio perfectio in causa latæ mentionem jam fecimus N. hoc. Refertur illa in Codice Theodosiano lib. 3. tit. 16. Nec solum adulterium requirit, sed etiam alias causas admittit; sic autem sonat: *Placet mulieri non licere propter pravas suas cupiditates marito Repudium mittere, exquisita causa, veluti ebrioso, aut aleari, aut Mulierculario; non vero Maritis per quasque occasiones Uxores suas dimittere: sed in Repudio mittendo à Fœmina hæc sola crimina inquiri, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulcrorum dissolutorem Maritum suum esse probaverit, ut ita demum laudata omnem suam dotem accipiat. Nam si præter hæc tria crimina Repudium Marito miserit, oportet eam usque ad oculum capitis in domo Mariti deponere. -- In Marituli etiam, si Repudium mittant, hæc tria crimina inquiri convenit, si mœcham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiare voluerit. Lex ista non permittit Fœminam separari à mœcho Marito, bene vero mœchæ à Marito Repudium dari. Et hinc illam esse contrariam Legi Christi asserit Chrysoft. L. supra cit. Illam nihilominus confirmarunt Honorius, Theod. Jun. & Constant. ut constat ex L. 2. C. Theod. de Repud. Illius vero restrictio sublata est à Theod. & Valentiniano III. Sæculo V. & præca Repudiorum apud Romanos libertas rursus introducta, ut monstrant eorum Novellæ titulo 17. Vide etiam L. 8. & 9. C. de Repudiis, ubi Conjugatis permittitur sine omni causa solvere Matrimonium ex mutuo consensu; quas Leges Justinianus Sac. VI. priobus*